

Saamelaisneuvoston lausunto työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle koskien HE 100/2023 vp laeiksi saamelaiskäräjistä annetun lain ja rikoslain 40 luvun 11 §:n muuttamisesta

Saamelaisneuvosto on saamelaisten yhteinen riippumaton kulttuuripoliittinen ja poliittinen järjestö, joka toimii Norjan, Ruotsin, Suomen ja rauhan aikana myös Venäjän saamelaisten kansalaisjärjestöjen yhteistyöelimenä. Perustamisesta asti vuodesta 1956 Saamelaisneuvosto on aktiivisesti edistänyt saamelaispoliittisia pyrkimyksiä.

Saamelaisneuvosto kiittää työelämä- ja tasa-arvovaliokuntaa lausuntopyynnöstä. Saamelaiskäräjillä on keskeinen rooli saamelaisten elinkeinojen ja perinteisen luonnonkäytön edunvalvojana, niinpä saamelaiskäräjälaki liittyy erottamattomasti saamelaisten työelämän ja tasa-arvon tuvaamiseen.

Saamelaiskäräjälain uudistamiselle on tarve ja se on venynyt jo liian kauan. Nykyinen laki rikkoo Suomea sitovia ihmisoikeussopimuksia, kuten Suomen saamat langettavat tuomiot Ihmisoikeuskomitealta (2668/2015) ja Rotusyrjinnän vastaiselta komitealta (59/2016) osoittavat. Ehdotetun lakiuudistuksen hyväksyminen olisi tapa korjata vaaliluettelokiistaan liittyvät räikeimmät epäkohdat, jotka ovat johtaneet oikeudenloukkauksiin.

Pykälän 3 suhteen asia on varsin yksiselitteinen: kaikille kansoille kuuluu oikeus itsemääräämiseen ja vapaaseen poliittiseen asennoitumiseen ja järjestäytymiseen.¹ Tätä oikeutta Suomi vanhentuneella saamelaiskäräjälakilla räikeästi rikkoo, mikä on uhka koko saamelaiskäräjien legitimitetille. On saamelaisten sisäinen asia päättää yhteisöön kuulumisesta. Saamelaiset eivät ole missään vaiheessa hyväksyneet ns. Lappalaispykälää lakiin, koska se ei kerro saamelaisuudesta, vaan elinkeinon harjoittamisesta ja näin lappalaisiksi merkittiin verokirjoihin myös suomalaisia uudisasukkaita. Saamelaiskäräjät menettäisi merkityksensä, jos se alkaisi edustaa Lapin suomalaista väestöä.

Pykälä 9 on erityisen tärkeä saamelaisten oikeusturvan ja tasa-arvon kannalta, sillä saamelaiset alkuperäiskansana ovat Suomessa marginaalisessa asemassa päätöksenteossa. Pidämme lakiuudistuksen 9 § neuvottelu- ja yhteistoimintavelvoitteen uudistusta varsin maltillisena askeleena kohti parempaa kansainvälisen oikeuden kunnioittamista. Muutoksena edellisen hallituksen esitykseen huomioimme 9 a § poistuneet «vähäistä suuremman haitan» ja «huomattavan haitan» määreet. Meidän näkemyksemme on, että tämän pelkistetyn uuden 9 a § tulkinta vaikeutuu, jos konkreettiset huomattavan haitan ja vähäistä suuremman haitan määreet poistetaan, sillä näiden mukana katoaisi myös pykälän kovat velvoitteet. Ilman tällaisia selkeisiin määreisiin sidottuja velvoitteita, voi olla vaikeaa tai mahdotonta määrittellä, milloin viranomaiset rikkovat 9 a § 2 momenttia.

Ilman tätä selventävää tekstiä pykälässä, voi 2. momentin tulkita niin, että viranomaisten toimilla tulee ilman muuta olemaan kielteisiä vaikutuksia, mutta ne ovat hyväksyttäviä, kunhan niitä on «vähennetty». Tämän tulkinnanvaraisuuden vuoksi momentti voi menettää merkityksensä. Koska olennaisena osana 9 § on saamelaiskulttuurin edellytysten turvaaminen, **pidämme tärkeänä, että pykälässä mainittaisiin huomattava haitta ja vähäistä suurempi haitta.**

Korkeimman Oikeuden päätökset Utsjoen ja Vetsjoen kalastustapauksissa liittyvät nimenomaan kulttuuristen oikeuksien loukkaukseen, eli vastoin KP-sopimuksen 27 artiklaa, Suomi on lainsäädännöllä

¹ KP-sopimuksen artikla 1.1: 1. Kaikilla kansoilla on itsemääräämisoikeus. Tämän oikeuden nojalla ne määräävät vapaasti poliittisen asennoitumisensa ja harjoittavat vapaasti taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten olojensa kehittämistä.

teettänyt huomattavaa haittaa saamelaisten oikeudelle harjoittaa kulttuuriaan. Ei ole tarkoituksenmukaista jättää kansallista lainsäädäntöä heikommalle tasolle, kuin Suomea velvoittavat kansainväliset sopimukset. Mielestämme tämä 9 a § muutos heikentää lain tavoitteen toteutumista, koska tämän muutoksen mukana voi käytännössä poistua konkreettinen suoja tulevia KP-sopimuksen 27 § rikkomuksia vastaan.

Muutoin 9 § mielestämme selkeyttäisi neuvotteluprosessia sekä pelisääntöjä. Lisääntyvästi kansainväliset yritykset ja sijoitusyhtiöt vaativat vankkoja ihmisoikeuststandardeja toiminnassa alkuperäiskansan alueilla. Tämän vuoksi on Suomen myös etu, että kansallinen lainsäädäntö turvaa saamelaisten oikeudet. Oikea-aikaiset neuvottelut ja saamelaiskäräjien todellinen mahdollisuus vaikuttaa neuvottelujen lopputulokseen edesauttaisivat saamelaisten oikeuksien turvaamista.

Tämä lakiuudistus ei ole täydellinen, mutta 9 a § lausunnossamme ehdotetuilla selkeytyksillä se toisi vakautta ja vahvistaisi hyviä toimintatapoja. Lain uudistamiselle on suuri paine: On häpeällistä Suomelle olla jatkuvien ihmisoikeusloukkausten tilanteessa. Tätä lakia on pyritty uudistamaan jo kymmenen vuotta ja nyt on ratkaisun avaimet kädenulottuvissa. Olisi korkea aika saada tuloksia ja uudistaa laki nyt.

Aslak Holmberg
Saamelaisneuvoston puheenjohtaja